

3. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах. М.: Высшая школа, 1970. 133 с.
4. Основы методики преподавания иностранных языков: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / И.М. Берман, В.А. Бухбиндер, В.М. Плахотник и др.; под ред. В.А. Бухбиндера, В. Штраусса. Киев: Вища шк., 1986. 215 с.
5. Бухбиндер В.А., Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. Киев, 1998. 342 с.
6. Скалкин В.Л., Рубинштейн Г.А. Учебная дискуссия как средство развития неподготовленной речи. Иностранные языки в школе. 1968. № 4. С. 58-65.
7. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта. Педагогика. 2000. № 7. С. 12-18.
8. Пометун О., Пироженко Л. Интерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2002. 64 с.
9. Чернышова Л.И. Деловое общение: учеб. пособие для студентов вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 415 с.
10. Ярославська Л.І. Дидактичні умови подолання педагогічних бар'єрів у процесі навчального співробітництва викладачів і студентів: дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 178 с.
11. Ur P. Discussions that work: Task-Centred Fluency Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 122 p.
12. Zelman N. E. Conversation inspirations. USA : Pro lingua associates, 2005. 114 p.
13. Richards Jack C., Renandya Willy A. Methodology in language teaching: an antology of current practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 432 p.

УДК 37.046.16

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ХУДОЖНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Онищук І.А., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем сучасної вищої педагогічної освіти – підготовці фахівців дошкільної освіти, оскільки на сьогодні певною мірою саме від них буде залежати осучаснення підходів до освітнього процесу на першій освітній ланці. Зокрема, особлива увага зосереджена на значенні мистецтва у процесі формування культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. З огляду на це, у публікації представлений аналіз праць фахівців у галузі культурології, мистецтвознавства, психології та педагогіки з окресленого питання, висвітлені основні аспекти мистецтва як феномену художньої культури, його поліфункціональність, що дає змогу певним чином з'ясувати шляхи формування досліджуваного явища. Також у публікації окреслені першочергові завдання та перспективи подальшого наукового пошуку.

Ключові слова: культура, художня культура, мистецтво, культура самовираження, індивідуальна культура, дослідницька культура, педагогічна культура, художньо-творча діяльність, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.

Статья посвящена освещению одной из актуальных проблем современного высшего педагогического образования – подготовке специалистов дошкольного образования, поскольку на сегодня в определенной степени именно от них будет зависеть осовременивание подходов к образовательному процессу в первом образовательном звене. В частности, особое внимание сосредоточено на значении искусства в процессе формирования культуры самовыражения будущих воспитателей учреждений дошкольного образования. Учитывая это, в публикации представлен анализ работ специалистов в области культурологии, искусствоведения, психологии и педагогики по очерченному вопросу, освещены основные аспекты искусства как феномена художественной культуры, его полифункциональность, что позволяет определенным образом выяснить пути формирования изучаемого явления. Также в публикации указаны первоочередные задачи и перспективы дальнейшего научного поиска.

Ключевые слова: культура, художественная культура, искусство, культура самовыражения, индивидуальная культура, исследовательская культура, педагогическая культура, художественно-творческая деятельность, будущие воспитатели учреждений дошкольного образования.

Onyshchuk I.A. OPTIMIZATION OF THE PROCESS FOR THE FORMATION OF THE CULTURE OF THE SELF-DEFINITION OF FUTURE FACULTY OF PRESCHOOL EDUCATION IN ARTIFICIAL ACTIVITY

The value of art in the process of optimizing the culture of self-expression of future educators in pre-school institutions. The article is devoted to the coverage of one of the topical issues of modern higher education – training of preschool education specialists, since today to a certain extent it will depend on them to modernize the approaches to the educational process at the first educational level. In particular, special attention is focused

on the meaning of art in the process of forming the culture of self-expression of future educators in pre-school institutions. In this regard, the publication presents an analysis of the works of experts in the field of culture studies, art studies, psychology and pedagogy on the above-mentioned question, highlights the main aspects of art as a phenomenon of artistic culture, its polyfunctionality, which enables to determine in a certain way ways of formation of the investigated phenomenon. The prior tasks and prospects for further scientific research are also outlined in the publication.

Key words: *culture, artistic culture, art, self-expression culture, individual culture, research culture, pedagogical culture, artistic and creative activity, future educators of pre-school institutions.*

Постановка проблеми. Нині входження нашої держави в єдиний європейський простір та відповідно становлення її на демократично-гуманістичних засадах, зумовлюють модернізацію усіх ланок освіти. Саме про це йдеться у Законі «Про освіту» (2017 р.) та інших нормативних документах. Особливо важливо зазначити, що Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті проголошує пріоритет становлення молоді людини як суб'єкта власного життя, свідому особистість.

На думку фахівців, завдяки вищій освіті у майбутніх педагогів осучаснюється світогляд, система ціннісних ставлень до світу та самих себе, формується особистісний спосіб буття, компетентна поведінка, належний рівень культури – індивідуальної, дослідницької, педагогічної, художньої та інших, уміння у соціально прийнятний спосіб виражати себе, здатність до самореалізації, самовизначення [1; 5; 6; 8; 10].

На сьогодні, розкриваючи механізми оновлення освітнього процесу, І. Бех наголошує на нагальній необхідності ціннісно збагатити природну захопленість суб'єкта різноманітними аспектами життя, коли особистість сама покладає себе як граничний сенс і міру, виховувати особистість як суб'єкт діяльності, яка розуміється й здійснюється як форма розвиненої культури. За словами автора, лише у ній матеріалізуються вищі духовні цінності [1, с. 8-9].

Отож, з огляду на впровадження особистісно орієнтованого підходу, відбувається осучаснення підходів до освітнього процесу у закладах освіти. З-поміж чисельних проблем, які потребують негайного вирішення, увагу науковців зосереджено на активізації самовираження, проблемі самовизначення та самореалізації особистості. Усвідомити необхідність вирішення проблеми самовираження в освітній галузі дозволяє також юридична міжнародна угода – Конвенція ЮНЕСКО про охорону й заохочення різноманітних форм культурного самовираження.

Вищезазначене об'єктивує проблему висвітлення теоретико-методологічних засад формування культури самовираження як феномену професійно-особистісного зростання майбутніх фахівців дошкільної освіти нової формації, які будуть готові ре-

агувати на виклики сучасності, у повній мірі реалізуючи себе, орієнтуючись з одного боку на свої здатності та можливості, а з іншої – на вимоги культури та суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні накопичився чималий доробок наукових праць, які присвячені означеній проблемі, а саме:

– розроблено теоретико-методологічні засади організації освітнього процесу у вищій школі (В. Андрущенко, І. Бех, О. Киричук, В. Кремень, І. Зязюн, В. Луговий, О. Сухомлинська та інші);

– висвітлено питання професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО у закладах вищої освіти (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богиніч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Гузій, І. Дичківська, Л. Зданевич, І. Княжева, І. Луценко, Н. Лисенко, О. Листопад, О. Олійник, Ю. Косенко, Н. Маковецька, С. Нечай, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська, Т. Танько та інші);

– розкрито сутність феномену «культура» (М. Бердяєв, М. Вебер, М. Каган, С. Кримський, О. Лосев, В. Шинкарук, А. Яценко та інші);

– висвітлено психолого-педагогічні спекти поняття «культура самовираження», «індивідуальна культура», «дослідницька культура», «педагогічна культура» (К. Абульханова-Славська, О. Омельченко, О. Кононко та інші);

– з'ясовано естетико-педагогічні аспекти художньої культури, поліфункціональність мистецтва (О. Берегова, І. Зязюн, А. Козир, Л. Левчук, О. Комаровська, Г. Локарева, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Сотська, Г. Шевченко та інші).

Однак у сучасних реаліях ще більше поглиблюється потреба дослідження механізмів, виявлення чинників та знаходження дієвих засобів, форм та методів формування культури самовираження студентської молоді, зокрема майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які будуть опікуватися розвитком зростаючої особистості, забезпечувати сприятливі умови для реалізації дитиною-дошкільником свого природного потенціалу у художньо-творчій діяльності.

Постановка завдання. Мета статті – на основі аналізу філософської, мистецтвоз-

навчої та психолого-педагогічної літератури з'ясувати значення мистецтва у процесі оптимізації культури самовираження майбутніх фахівців дошкільної освіти у художньо-творчій діяльності.

Відповідно до логіки розпочатого наукового пошуку доцільно з'ясувати сутність ключових для понять проблеми, які потребують більш детального висвітлення, а саме:

- «культура»;
- «культура вираження себе»;
- «індивідуальна культура»;
- «дослідницька культура»;
- «педагогічна культура»;
- «самоорганізована діяльність» та інше.

Виклад основного матеріалу. Звернення до довідкових джерел дозволяє усвідомити наявність безлічі підходів до тлумачення наукової категорії – «культура» [9]. До прикладу наведемо найбільш розповсюдженні визначення:

– сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії;

– історично набутий набір правил усередині соціуму для його збереження та гармонізації;

– складне та багатопланове утворення, структура якого ускладнюється у процесі людської життєдіяльності;

– сутність, головний зміст та призначення культури є процесом суспільного відтворення та розвитку людини як суб'єкта різноманітної соціальної діяльності;

– процес накопичення знань, умінь, навичок та прояв компетентності, характеру, досвіду;

– це діяльність людини у різних її проявах, формах і способах;

– самовираження й пізнання світу та самої себе.

Зазначимо, що в узагальнених характеристиках поняття «культура» (за В. Шинкаруком, А. Яценко) визначається як форма, результат, спосіб зв'язку особистості з дійсністю; як прояв, утвердження сутнісних сил людства, оскільки способом існування людини є діяльність, саме вона і постає як головне джерело культури. Складність та різноманітність людської життєдіяльності зумовлює складність структури культури як цілісного феномену.

Доречно зауважити, що застосувавши теорію систем до розгляду даного феномену, М. Каган дійшов висновку, що у системі культури на одному структурно-функціональному рівні знаходяться різні види культурної діяльності, які доповнюють один одного та виступають механізмами, що забезпечують здатність системи культури до рефлексивної саморегуляції [3].

Усвідомити повноту змісту означеного питання дозволяють твердження С. Кримського [7]. «Культура» є способом побудови життя людини коштом досвіду минулих поколінь, зазначає науковець, коштом реалізації і – що особливо важливо – ще нерелізованних можливостей історичної дійсності [7, с. 20]. За словами автора, «культура» є системою перенесення цінностей сучасності у буття людини, у смисл її життєдіяльності з урахуванням досвіду минулого і перспектив майбутнього, це не просто вираження чогось, оскільки вона б перетворилася на виражальні засоби та на мову історії. Варто додати, що за висновками С. Кримського, у процесах культури людина відкрита майбутньому і виступає свого роду особистісним проектом, що потребує здійснення, самореалізації [7].

Отож, оскільки у сучасній науці нараховується велика чисельність пояснення сутності «культура», надзвичайно важливим постає потреба у чіткому визначенні ракурсу розгляду проблеми, тобто контексту дослідження [5]. Саме тому в аспекті власного наукового пошуку, оперуючи поняттям «культура», маємо на увазі сукупність стійких форм діяльності майбутнього педагога закладу дошкільної освіти, його досягнення у різних сферах життя, зокрема у професійній, педагогічній діяльності. Загальна культура є «набором кодів», які приписують педагогу, у тому числі й у галузі дошкільної освіти, певну поведінку із властивими йому думками та переживаннями, які управляють його діяльністю, зокрема і художньо-творчою [5; 6; 8].

З метою розгляду означеної проблеми, звернемось до визначення феномену «культура самовираження», яке тлумачиться у наукових джерелах наступним чином:

– відображенням особистістю на зовні своїх почуттів, переконань, установок;

– особистісна форма активності, що формується і розвивається у спілкуванні та діяльності;

– прояв внутрішнього у зовнішньому, суті – в явищі, суб'єктивного – в об'єктивному;

– будь-яка поведінка, яка здійснюється для чистого задоволення індивіда та має зв'язок з потребами особистості у суспільному визнанні, самоствердженні, саморозкритті та самореалізації.

Джерелом культури самовираження, за висновками О. Кононко та О. Омельченко, насамперед є пізнавальна діяльність і творчість. Дослідницька культура – інтегральна особистісно-професійна якість, яка має прояв в умінні студента самостійно орієнтуватися у потоці плінної інформації, аналізувати, синтезувати, систематизувати,

узагальнювати дані, тобто проводити дослідно-експериментальну роботу. Сутність феномену «дослідницька культура» характеризується взаємозв'язком мислення, ціннісних орієнтацій, рефлексії, спілкування та поведінки студента у процесі проведення ним дослідницько-експериментальної діяльності. Автор зазначає, що з дослідницькою культурою напряду пов'язана педагогічна культура як сукупність високого рівня розвитку компонент педагогічної діяльності – педагогічне мислення та педагогічна спрямованість [5; 6; 8].

На думку науковців, до педагогічної культури належить:

- культура зовнішнього вигляду дослідника;
- культура спілкування;
- культура саморегуляції та інше.

Таким чином, спираючись на твердження фахівців, «культуру самовираження» майбутнього педагога закладу дошкільної освіти можна розуміти як певні особливості (відмінність від інших), різні способи (систематизовану сукупність дій необхідних для здійснення мети), результати (проміжні та кінцеві продукти) самоорганізованої діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити значущі характеристики даного феномену – незалежні від зовнішніх впливів дії суб'єкта самовираження, його здатність самостійно організовувати, виконувати, контролювати, регулювати та коректувати свою поведінку, презентувати індивідуальні особливості, прагнення, переваги, які не суперечать нормам культури суспільства.

Варто зазначити, ми у розгорнутому дослідженні, спираючись на наукові праці у галузі психології, педагогіки та інші, припускаємо, що оптимізація культури самовираження майбутніх фахівців дошкільної освіти сприятиме забезпеченню в освітньому процесі вищу наступних організаційно-педагогічних умов [1; 2; 5; 6; 8; 10]:

– Зміни концептуального обґрунтування дисциплін гуманітарного та художньо-естетичного циклів у системі вищої освіти з репродуктивно-продуктивної на творчу, ціннісно-сміслову, духовну.

– Включення до змісту освіти природних, соціальних, загальнокультурних, національних, духовних чинників, визначальних для створення «співтворчого середовища», сприятливого для культури самовираження майбутнього вихователя ЗДО.

– Конструювання змісту художньої освіти на інтегративній основі, яка надасть імпульсу процесу формуванню культури самовираження майбутнього педагога.

– Баланс в освітньому процесі двох різноспрямованих векторів: з одного боку, розвитку у студентів прагнення до самовираження, самореалізації, самоствердження, саморозвитку, усвідомлення себе суб'єктом освітнього процесу, індивідуальністю; з іншого – розвиток потреби та здатності до взаємодії, співпраці, культурного діалогу.

Слушно зауважити, що відповідно до мети нашої статті, виникає необхідність більш детально зупинитися на означенні першої педагогічної умови (включення до змісту освіти природних, соціальних, загальнокультурних, національних, духовних чинників, визначальних для створення «співтворчого середовища», сприятливого для культури самовираження майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти) та розкрити певною мірою значення мистецтва у процесі формування досліджуваного явища, оскільки, за висновками М. Кагана, даний феномен виступає як «самосвідомість культури», відображає об'єктивний світ таким, яким він переломлюється культурою, стаючи тим самим її «культуробаченням» [3].

За етимологією поняття «мистецтво» означає досвідченість, навченість, високоосвіченість, прилучність до таємниць творчості. Як зауважують науковці, осмислення функцій мистецтва (суспільно-перетворювальну, гедоністичну, естетичну, сугестивну, виховну, компенсаторну, катарсичну, соціальну, інформаційно, комунікативну, пізнавально-евристичну та інші), а саме його поліфункціональності у соціумі є важливим аспектом підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти [11, с. 16-19].

Безперечно цінними стають праці І. Зязюна, О. Рудницької, в яких визначено фундаментальні засади емоційного впливу художнього образу на особистість, розкрито форми, методи і технології розвитку світоглядної сфери особистості, актуалізації творчого потенціалу педагогів засобами мистецтва, висвітлено психолого-педагогічні механізми його впливу на трансформацію ціннісно-сміслові сфери фахівців освіти, а саме формування у них актуальних потреб. За висновками І. Зязюна, мистецтво як величний витвір людського духу, впливає на людину різнобічно та різноманітно – збагачує її духовний світ, удосконалює діяльність, сприяє культурному становленню особистості, розвиває педагогічну творчість [2].

Як зазначає О. Комаровська, традиційні підходи до формування художньо-ціннісної сфери особистості нині «не спрацьовують», тому основою вибудовування навчання

мистецтву повинне бути спрямоване на ціннісне ставлення через мистецтво до життя, тобто має стати діалогом, а це потребує принципово нових педагогічних технологій [4, с. 57-62]. Витоки впливу мистецтва й його роль у функціонуванні культури полягають у природі мистецтва як форми свідомості, а саме: в його здатності пізнавати і втілювати світ у художніх образах, тобто через естетичну сутність переживання. Утім, уточнює О. Комаровська, таке переживання невіддільне від потреби і здатності людини виявляти ціннісне ставлення і до мистецьких творів, і до життя, що постало джерелом художніх образів [4]. Сформоване в особистості її художньо-ціннісне ставлення й визначає об'єктивний рух культури як її самовідтворення у процесі зворотного впливу на духовний світ людини [4, с. 58].

Отож, спираючись на наукові положення фахівців, можна стверджувати, що вагому роль в оптимізації культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відіграє мистецтво, яке за своєю суттю поліфункціональне.

Висновки. Аналіз наукових праць фахівців у галузі філософії, мистецтвознавства, психології та педагогіки дає можливість зазначити, що культура самовираження майбутнього педагога закладу дошкільної освіти як особистісний феномен має прояв у самоорганізованій діяльності – цілепокладанні, мотивації, способах дій, проміжних і кінцевих продуктах та визначається системою пріоритетних життєвих та професійних цінностей.

У розпочатому науковому пошуку передбачаємо, що оптимізації культури самовираження студентської молоді сприятимуть педагогічні умови, з-поміж яких виділяємо, зокрема, зміни концептуального обґрунтування дисциплін гуманітарного та художньо-естетичного циклів у системі вищої освіти з репродуктивно-продуктивною на творчу, ціннісно-смыслову, духовну. Припускаємо, що реалізація зазначеного забезпечуватиметься завдяки використанню мистецтва в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у висвітленні експериментально-дослідної роботи на формувальному

етапі та аналізу отриманих якісно-кількісних результатів, що дозволить визначити ефективність запропонованої методики оптимізації культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художньо-творчій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. Інноватика у вихованні. 2015. Вип. 1. С. 7-13.
2. Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: бібліогр. покаж. / упоряд. Л.Н. Штома; наук. консультант і авт. вступ. ст. О.М. Отич; наук. ред. І.А. Зязюн; бібліогр. ред. Л.Н. Штома. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 150 с.
3. Каган М.С. К истории взаимоотношений искусства и философии. Вестник Санкт-Петербургского университета. 2001. Сер. 6. Вып. 1 (№ 6). С. 3-8.
4. Комаровська О.А. Художні цінності сучасних дітей: особливості прояву та діагностування. Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. № 4 (97). 2017. С. 57-62.
5. Кононко О.Л. Культура самовираження майбутніх педагогів як особистісний феномен. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні». Львів: Львівська педагогічна спільнота, 2017. С. 13-18.
6. Кононко О.Л. Методологія та методи дослідження з дошкільної педагогіки: навч. посіб. зі спец. 8.01010101 «Дошкільна освіта». Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2017. 165 с.
7. Кримський С.Б. Культура розкриває внутрішню безмежність людини. Культурологічна думка. 2009. № 1. С.18-26.
8. Омельченко Е.А. Самовиражение и культура самовыражения педагогов и студентов педагогических ВУЗов. Теория и практика образования в современном мире: материалы II международной научной конференции. СПб: Реноме, 2012. С. 11-14.
9. Попович М.В. Культура // Енциклопедія сучасної України: у 30 т. / ред. кол. І.М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. К., 2016.
10. Сисоева С.О. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості. Відкритий урок. 2005. № 21; 22. С. 13-19.
11. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. К.: Слово, 2010. 376 с.